

प्र० सा०	विषयाः	श्लोकांकाः	विषयाः	श्लोकांकाः	अनु०
॥ १ ॥	तप आदि प्रश्नानामुत्तराणि	साधोर्महत्त्वम्	८
	किं तप इत्यस्योत्तरम् १, ४४	कस्य संपद इत्यस्योत्तरम्	९, १६
	किं सुखमित्यस्योत्तरम् १	साधुलक्षणम्	९.
	किं दानमित्यस्योत्तरम् १	पंडितलक्षणम् १२	१२
	को धर्म इत्यस्योत्तरम् १	कार्यसाधनेयुक्तिः १३	१३
	क्षतिलक्षणम् २	कः गुर इत्यस्योत्तरं	१७
	संतोषलक्षणम् ३	प्राकृतगूरनिंदापूर्वकजितेन्द्रियरूपगूरस्यम-		
	मैत्रीलक्षणम् ४	हत्वं १८, २४	
	प्रियभाषणवर्णनम् ५	कोविदानित्यस्योत्तरम्	२५
	दयालक्षणम् ६	विद्वच्छ्रेष्ठस्य लक्षणम्	२६, २९

विषयाः	श्लोकांकाः
विद्वत्समागमस्यलक्षणम् ३०, ३२
संसृतौकोलाभइत्यस्योत्तरम्	३३, ३४, ४४
कोदेवइत्यस्योत्तरम् ३५
कःपूज्यइत्यस्योत्तरम् ३६
कोधीरइत्यस्योत्तरम् ३७
कोत्रंधुरित्यस्योत्तरम् ३८, ४५, ५०
कःशत्रुरित्यस्योत्तरम् ३८, ४५
किमित्रमित्यस्योत्तरम् ३८, ४५
जीवितस्यकिंफलमित्यस्योत्तरम् ३९
भूपणंकिमित्यस्योत्तरम् ४०, ५१

विषयाः	श्लोकांकाः
पवित्रंकिमित्यस्योत्तरम् ४०, ५२
ग्राह्यंकिमित्यस्योत्तरम् ४१, ५३, ५४
त्याज्यंकिमित्यस्योत्तरम् ४१, ५३, ५४
तृष्णावर्णनम् ४२
तीर्थंकिमित्यस्योत्तरम् ४५
सत्यानृतवर्णनम् ४६
संतोपासंतोपयोःस्यानानि ४७
सत्यस्यमहत्त्वम् ४८
शीलस्यमहत्त्वम् ५१
अभिमानस्यकुत्सा ५३

विषयाः	श्लोकांकाः	विषयाः	श्लोकांकाः
विनयस्यस्तुतिः	५३	उद्यमप्रशंसा
कःसुज्ञइत्यस्योत्तरम् ...	५५	केनकंवशीकुर्यात्
निंद्यादपिउत्तमग्रहणम् ...	५६	सरलत्वाधिस्यादयायः
कोमूर्खइत्यस्योत्तरम् ...	५८	जनवशीकरणोपायः
मूर्खराजलक्षणम्	५९	बुद्धिहीनस्यशास्त्राभ्यासोव्यर्थः
गूढप्रश्नोत्तरपठनस्यफलम् ...	६०	सावशेषकार्यार्थमुपदेशः
तृतीयोच्छासः		जातिप्राधान्यप्राप्त्यर्थगुणाः
तृतीयोच्छासस्यविषयः ...	१	वासःकुत्रकर्तेव्यः
सदुपदेशः	२	कस्यार्थेकल्पेजत्
		भृत्यादीनांपरीक्षा

विषयाः

श्लोकांकाः

त्याज्यमित्रस्यलक्षणम्	२२
निस्पृहवक्तुःस्तुतिः	२३
कस्यजन्मनिरर्थकम्	२४
दुर्जननिंदा	...	२५, १२५	२५
खलानांप्रतिक्रिया	२६
मूढलक्षणानि	...	२७, ३४	२७
स्त्रीणांस्वभावजादोषाः	३५
पुत्रंप्रतिमातापित्रोर्वर्तनम्	३६
किंकित्याज्यंतत्	...	३९, ४९, ६१, ६२	३९
अभ्यागतप्रशंसा	४०

विषयाः

श्लोकांकाः

पंचानांपितृत्वम्	४१
मातृत्वंकासाम्	४२
पुरोहितप्रशंसा	४३
दूतलक्षणम्	४४
त्याज्यस्वामिनोलक्षणम्	४५
अंतरागमननिषेधः	४६
व्यवसायप्रशंसा	...	४७, ११०	४७
कस्यकिंतृणम्	५०
धनवतःप्रशंसा	५२, ७७
अशस्त्रवधः	५४

प्र०सा०

॥ ३ ॥

विषयाः	श्लोकांकाः	विषयाः	श्लोकांकाः
अनुपयुक्तेयनविद्ये	... ५५	गुणप्रशंसा	... ७२
संसारिणांविश्रान्तिहेतवः	... ५६	दानमेवचित्तस्यफलम्	... ७३
दुर्जननिंदा	... ५७, ५८, ८८	जीवन्मृताः	... ७५
धूर्तलक्षणम्	... ५९	भूभारभूताः	... ७६
आयुःक्षयकराणि	... ६२	निर्धनस्यगतिः	... ७७
आयुर्वर्धकानि	... ६३	धनस्यप्रशंसा	... ७७, ८३
पुण्यनाशकानि	... ६४	कुत्तितस्यभावाद्यभावस्यश्रेष्ठ्यं	... ७८
प्राक्तनप्रायस्यम्	... ६५, ६७, ६९, ९०, ९३, ९४	विद्वन्मूढस्यलक्षणम्	... ८०
अनर्थकराणि	... ६८	मूढनिंदा	... ८१, ८४, ९२, ९३, ९४, ९५, ९६, ९७, ९८
सुपुत्रकुपुत्रयोःस्तुतिनिंदा	... ७०, ७१, ९०, ९५	मूढसिद्धानालक्षणम्	... ८२

अनु०

॥ ३ ॥

विषयाः	श्लोकांकाः
कलियुगस्यसन्यासिनानिन्दा	८४
उदासीनोवचनम्	८५
जीवलोकस्यसुखानि	८६
तत्त्वतोऽर्थः	८७
सुजनप्रशंसा	८९, १३२, १३३
सेवावृत्तेर्निन्दा	९१
लौकिकाचारस्यश्रेष्ठ्यम्	९८
प्रशस्त्यर्थः	१०१
सभायांगमननिषेधः	१०२
सभालक्षणम्	१०३

विषयाः	श्लोकांकाः
विद्वत्प्रशंसा	१०४
गुणानांप्रशंसा	१०५
परदुःखाज्ञानम्	१०६
याचकनिन्दा	१०७
सुविचारस्यमहत्त्वम्	१०९
आलस्यनिन्दा	११०
अनृणिप्रशंसा	१११
गायत्रीमंत्रस्यश्रेष्ठ्यम्	११२
कदार्धर्ममाश्रयेत्	११४
विनम्रस्यप्रशंसा	११५

प्र० सा०

॥ ४ ॥

विषयाः	श्लोकांकाः	विषयाः	श्लोकांकाः
कंप्रशंसोत्तत्	... ११६	संसारसारिकम्	... १४३
मित्रसत्ययोः प्रशंसा	... ११८	एतदुल्लासपठनार्थमुपदेशः	... १४६
राजनीतिः	... १२०	चतुर्थोल्लासः	
पर्यद्वर्माः	... १२३	चतुर्थोल्लासस्य विषयकथनम्	... १
दुर्जनमैत्री	... १२९	नरकनामानितद्रवायातनाश्च	... २
सत्संगप्रशंसा	... १३४	कर्मफलस्य त्रैविध्यम्	... १५
स्त्रीप्रशंसा	... १३५	त्रिविधकर्मफलानालक्षणानि	... १६
पापकर्मनिषेधः	... १३७	महापापानि	... १७
धर्मप्रशंसा	... १३९	ब्रह्मलक्षणम्	... १८
काशीवासप्रशंसा	... १४१		

॥ ४ ॥

अनु०

विषयाः	श्लोकांकाः
ब्रह्महत्यासमानि	... २०
सुरापानसमानि	... २१
स्वर्णस्तेयसमानि	... २२
गुरुतल्पसमानि	... २३
उपपातकानि २४
जातिभ्रंशकराणि	... २८
संकरीकरणानि	... २९
अपात्रीकरणानि	... ३०
मलावहानि ३१
निन्दितलक्षणम्	... ३२

विषयाः	श्लोकांकाः
विश्वासघातस्यनैष्कष्ट्यम्	... ३४
पापिनःसंसर्गः	... ३५
शूद्रस्यापितदेवप्रणामनिषेधः	... ३६
विहिताविहितयोस्त्यागात्यागफलम्....	३७
पापिनांकलौडहलोकैकेपिगर्भवासादियाया	
यातनाभवंतितासांनिदर्शनंकलियुगस्यगु	
रुत्वनिदर्शनंच	... ४०
सत्संगमहिमा	... ४४
चतुर्थोऽस्मात्पठनस्यफलम्....	४६

प्र.सं०	विषयः	श्लोकांकाः	विषयाः	श्लोकांकाः	अनु०
॥ ५ ॥	पंचमोऽष्टासः		भगवद्ध्यानम्	२१	
	पंचमोऽष्टासस्यविषयकथनम्		भगवद्ध्यानस्यफलं श्रैष्ठ्यं च	२४, ५२, ६८	
	देवलक्षणम्	१	भक्तेच्छया भगवदाविर्भावः	२५	
	देवस्वरूपज्ञानिफलम्	२, ३१	भक्तिविना पूजादिनष्फल्यम्	२७	
	जीवन्मृतानालक्षणम्	३२	चित्तस्थैर्यस्य माहात्म्यम्	५१	
	भक्तलक्षणम्	३३	भगवद्रजनार्थकालनिर्णयानास्ति	५३	
	सर्वशास्त्राणां तात्पर्यम्	३५	भगवत्तुष्ट्यर्थमुपायः	५५	
	भवाच्चित्तरणोपायः	३६	सत्यस्य माहात्म्यम्	५६	
	पापशोधने उपायः	३७	सहितार्थमुपायः	६३	
		३८	मृत्योर्दुर्धरत्वम्	६५	

विषयाः	श्लोकांकाः
संसारोदुःखरूपः	६६
कस्यमृत्युभयं नास्ति....	६७
सदुपदेशः	६९
भगवत्प्रार्थना	७१

पष्ठोल्लासः

पष्ठोल्लासस्य विषयकधनम्	१
हरेः पूजास्यानानि	२
शालग्रामस्पर्शानधिकारिणः	४
शिवविष्णवर्चानधिकारिणः....	५

विषयाः	श्लोकांकाः
शुद्धार्चितशिवविष्णुदर्शनेनिषेधः	६
जीर्णदेवस्य पूजनविषये	७
पूजायाद्विविध्यम्	९
पार्थिवपूजायास्त्रिविध्यम्	१०
सात्विक्यादिपूजानालक्षणानि	११
सात्विक्यादिपूजानामुत्तमत्वादि	१४
अपूजकाद्राजसपूजकः श्रेष्ठः....	१५
शालग्रामस्य प्रशंसा....	१८
अमेध्यादिदूषितशालग्रामस्य शोधनम्	२७
शालग्रामे आद्वकरणेफलम्....	२८

विषयाः	श्लोकांकाः	विषयाः	श्लोकांकाः
शालग्रामदानफलम्	२९	हरिपूजनाकरणेदोषः	११०
शालग्रामपूजायाःफलम्	३०	हरिपूजनप्रशंसा	१११
अशक्तविषयेपूजाप्रकारः	३३	ग्रंथकृतकृताभगवत्प्रार्थना	११६
शूद्रादिवैकेकपूज्याः	३५	सप्तमोऽध्यायः	
अथपूजाविधिः	३६	सप्तमोऽध्यायस्यविषयकयनम्	१
हरिपूजायाःफलश्रुतिः	१०५	भागवतलक्षणम्	८, ८
देवायाचनमनीषिकंकुत्रकुत्रेदं	१०६	चिन्तप्रसन्नतायाहृतवः	५
मुख्यवस्त्वभाविकंकुत्रकुत्रेदं	१०७	स्मिरबुद्धित्वेहेतुः	७
प्रतिमादीनांस्नानविषयेनिर्णयः	१०८	भक्तैर्नैवविथत्तम्	९
विधिपक्वकर्मणःप्रशंसा	१०९		

विषयाः	श्लोकांकाः
श्रवणभक्तलक्षणं प्रशंसा च	१०
कीर्तनभक्तलक्षणं प्रशंसा च	१८
स्मरणभक्तलक्षणं प्रशंसा च	४१
पादसेवनस्य प्रशंसा	४९
अर्चनस्य प्रशंसा	५६
वंदनस्य प्रशंसा	६०
दास्यभक्तेः प्रशंसा	६५
सख्यभक्तेः प्रशंसा	६९
आत्मनिवेदनप्रशंसा	७५
सदाचारार्थमुपदेशः	७९

विषयाः	श्लोकांकाः
भागवतानालक्षणं प्रशंसा च	१६
भागवतलक्षणश्रवणस्य फलम्	१०३
हरिभजनार्थमुपदेशः	१०४
अष्टमोऽङ्काः	
अष्टमोऽङ्कासस्य विषयकथनम्	१
प्रातःस्मरणं भारतसावित्री	२
आचारप्रशंसा	८
भूमेः प्रार्थना	१२
प्रातःकालेन्यमुखावलोकनविचारः	१३

प्र० सा०	विषयाः	श्लोकांकाः	विषयाः	श्लोकांकाः	अनु०
॥ ७ ॥	शौचविधिस्तत्प्रशंसाच	१४	संध्याविधिस्तत्प्रशंसाच	५२
	आचमनस्यविधिः प्रशंसाच	२८	दिवसस्याष्टभागानामध्ये प्रथमभागे	५२
	आचमननिषेधः	३५	संध्यायंदनानंतरं कर्तव्यकर्मणि	१०६
	दंतधावनम्	३६	दिवसस्य द्वितीयभागकृत्यानि	११९
	स्नानविधिः	३८	तृतीयभागकृत्यानि तत्र चार्तुवर्षे-	११९
	वस्त्रधारणनिर्णयः	४१	धर्मादिकथनम्	१२३
	यज्ञोपवीतनिर्णयः	४४	चतुर्थभागकृत्यानि	१५५
	स्नानस्य नित्यादिभेदाः प्रशंसाच	४५	पंचमभागकृत्यानि	१७२
	भस्मादियारणनिर्णयः	४८	षष्ठसप्तभागयोः पुराणादिश्रवणम्	२१७
	प्राणायामः	५१	अष्टमभागकृत्यानि	२१७

विषयाः	श्लोकांकाः
सायंतंध्यादिनित्यकर्माणि	२२०
शयनप्रकारः	२२२
स्त्रीगमनप्रकारः	२२७
स्वस्वधर्माचरणप्रशंसा	२३२
उक्तानाचरणेब्राह्मणानांनिंदा	२३५
विमक्त्यर्थमार्गः	२३६
कलावल्लभधर्माः	२४८
श्रुतिस्मृतिविरोधेनिर्णयः	२५३
कृतनित्यक्रियस्यप्रशंसा	२६०
प्रतिग्रहनिंदा	२६५

विषयाः	श्लोकांकाः
आश्रमधर्माः	२६६
वर्णधर्माः	२६७
स्वकर्माचरणफलप्राप्तिः	२६८
एतत्-मृतिसारपकृणस्यफलम्	२७१
ग्रंथकर्तृकृतप्रार्थना	२७२
नवमोऽध्यायः	
नवमोऽध्यायस्यविषयकथनम्	१
आशौचप्रकरणम्	२
द्विजानांभक्ष्याभक्ष्यविचारः	१९

विषयाः	श्लोकांकाः	विषयाः	श्लोकांकाः
शारैरशौचस्य निर्णयः	११५	महापापे संसर्गप्रायश्चित्तानि	२५०
नानाद्रव्याणां शुद्धिः	१२८	अनुपातकप्रायश्चित्तानि	२५४
नित्यशुद्धानि	१४४	गोवधप्रायश्चित्तानि	२५५
अथ प्रायश्चित्तप्रकरणम्		उपपातकप्रायश्चित्तानि	२६४
तत्र प्रायश्चित्तशब्दार्थः	१६९	जातिभ्रंशकृदिचतुःपापप्रायश्चित्तानि	२६६
रहस्यप्रायश्चित्तसंग्रहः	१७१	प्रक्षीर्णकप्रायश्चित्तानि	२७१
ब्रह्महत्यायाः प्रायश्चित्तानि	२१६	अभक्ष्यभक्षप्रायश्चित्तानि	३०३
सुरापानप्रायश्चित्तानि	२३६	स्तेयप्रायश्चित्तानि	३१४
स्वर्णस्तेयप्रायश्चित्तानि	२४३	अगम्यागमनप्रायश्चित्तानि	३१८
गुरुतल्पगप्रायश्चित्तानि	२४८	प्रायश्चित्तानर्हः स्त्रियः	३२९

विषयाः	श्लोकांकाः
प्रायश्चित्तग्रहणविधिः	३३७
कच्छ्राणालक्षणानि	३४८
सांतपनकच्छ्रलक्षणं	३४९
महामांतपनकच्छ्रल०	३५६
पर्णकच्छ्रल०	३५९
तप्तकच्छ्रलक्षणम्	३६१
पादकच्छ्रल०	३६२
अतिकच्छ्रल०	३६३
कच्छ्राधिलक्षणम्	३६७
कच्छ्रातिकच्छ्रपारकयोर्ल०	३६८

विषयाः	श्लोकांकाः
सौम्यकच्छ्रल०	३६९
तुलापुरुषकच्छ्रल०	३७०
यावककच्छ्रलक्षणम्	३७१
चांद्रायणल०	३७३
यतिचांद्रायणल०	३७६
शिशुचांद्रायणल०	३७७
कृच्छ्रचांद्रायणल०	३८०
ब्रह्मकूर्चविधानम्	३८३
कच्छ्राद्यशक्तस्यप्रत्याम्नायाः	४०२
उक्तप्रायश्चित्तार्थनारदेक्तिः	४२७

प्र०सा०	विषयाः	श्लोकांकाः	विषयाः	श्लोकांकाः
॥ ९ ॥	प्रायश्चित्तदानविचारः	४३१	सदाचारलक्षणम्	५
	आपत्तिस्थितं पापं खिन्नं प्रतिपरिपूरक- र्तृकौविभिः	४४७	द्विजवासाहोदेशः	९
	पतितविषयोविचारः	४६०	धर्मस्य चतुर्दशांगानि	११
	ऽल्लासतमाक्षौभगवत्प्रार्थना	४६६	धर्मस्य लक्षणम्	१२
	दशमोऽल्लासः		परमधर्मलक्षणम्	१४
	दशमोऽल्लासस्य विषयकथनम्	१	द्विजत्वम्	१५
	धर्मस्य मूलम्	४	द्विजानां निषेधादिक्रियास्तत्साकालश्च	१५
	श्रुतिस्मृतिस्य रूपम्	५	द्विजानामुपनयनकालः	१८
			द्विजानां शुद्धत्वम्	२३
			यज्ञोपवीतप्रकरणम्	२५

श्लोकांकाः

विषयाः

श्रुतीकाः

विषयाः

कलियुगवर्णनम् २१४
एतद्भूयः कर्तृकृतभगवत्प्रार्थनादि २१७

पृथग्यथर्मस्तप्रशंसादिसंकीर्णप्रकरणम् ३५
एतद्भूयस्य विषयनिर्देशनम् २७३
एतद्भूयस्य महत्तमनिर्देशनम् २८०

॥ इत्यनुक्रमणिका समाप्ता ॥

पुस्तक मिलनेका ठिकाणा
गंगाविष्णु श्रीकृष्णदास-
“श्रीवेंकटेश्वर” छापखाना (मुंबई.)

विक्रयार्थ पुस्तक

भक्तिमाला अथवा हरिभक्तिप्रकाशिका

यह ग्रंथ वार्तिक सबलोगोंकी समझमें आसकै ऐसी हिदुस्थानीभाषामें हमारे यहाँछापकेतयार है इसमें २४ निष्ठा और अनेक भक्तोंकी कथा विस्तारपूर्वक वर्णन करी है भगवत नामको महिमा गुरु महिमा भक्तोंको महिमा भक्तीका स्वरूप भगवत भक्तोंकी महिमा भक्तिमालवनानेका कारण भक्तिमालकी नहिमा रसभेद भगवद्भजनविमुखपुरुषोंका आख्यान मुक्तोंके स्वरूपका आख्यान निर्गुणसगुणका वर्णन मुख्यचारसंप्रदायोंके अंतर और परिणाम उनके एकहोनेका वृत्तांत स्मार्तोंके मार्गका वृत्तांत भगवतके अवतार लेना और इच्छानुसार चरित्र करनेका कारण कुसं-

गसे हानि और संतसंगसेलाभवकावर्णन बहोतसी निष्ठा होनेकाकारण निम्बार्क
 माध्य श्रीरामानुजीय विष्णुस्वामी आदिसबसंप्रदायोंका विस्तार पूर्वक वर्णन मूल-
 वृक्ष तिलकमुद्रा आदिवर्णन कियागयाहै इसलिये हरिभक्तजनोंको अवश्यरखने
 लायकहै इसलिये जिन महाशयोंको अपेक्षितहो हूँ जलदीलिलखै क्योंकि बहोत
 पुस्तकें विक गईहैं और बराबर विकतीचली जाती है म०४५८ डाकम० १० आणा

भाषा न्यायप्रकाश श्रीमत् चिद्वनानंदस्वामि कृत

पूर्व में जो आत्मपुराणभाषा श्रीमद्भगवद्गीता गद्यार्थदीपिका सह टीका विचार-
 सागर वृत्तिभूषाकर आदि ग्रंथ महात्मा लोगोंने कियेहैं तिन ग्रंथोंके बहोत स्थ-
 लोंमें भेदवादनिघायकों का मत लिखाहै कहीं खंडन करने के लिये कहीं दृष्टांत रू-

पकारिके परंतु तिनवेदांन ग्रंथो विवे नैयायकों के पदार्थ विस्तार पूर्वक लिखे नहीं और वहीत स्थलोमें तिन पदार्थों के नाममात्रही लिखे हैं इसलिये पठन करने वालों के समझमें आवे नहीं इसकरण वहीत लोगोंकी प्रार्थनासे श्रीस्वामीजीने यह ग्रंथ रचकर तयार किया और इस ग्रंथमें कणादि मुनिप्रणीत वैशेषिक शास्त्र के द्रव्यादिक सप्त पदार्थों का तथा गौतममुनि प्रणीत न्यायशास्त्र के प्रमाणादिक पौडश पदार्थों का विस्तार पूर्वक निरूपण किया है और प्रसंग पायके मीमांसा शास्त्रके मतका तथा वेदांशास्त्रके मतका तथा बौद्धों के मतका तथा आचार्योंके मतका तथा अन्यभीवहीत मतोंका निरूपण किया है तथा निन मतों का तथा योगन खण्डन भी किया है और इस ग्रंथमें द्रव्यादिक पदार्थों का लक्षण तथा अनुमान

वेद स्मृति आदि वाक्योंको () ऐसे कोष्ठकांतर्गत यथावत लिखकर तिस्का भाषामें विस्तार पूर्वक वर्णन किया है इसलिये ये ग्रंथ भाषा वेदांतशास्त्र तथा न्यायशास्त्र पठन करनेवालों के लिये अतिउपयोगी है इस लिये २०००० ग्रंथकी प्रशंसा कदांतक लिखे? देखनेसे इच्छा पूर्ण होगी, मूल्य डांकव्ययसहित ८ रुपये

होलिचराज-संस्कृत मूल संस्कृत टीका व भाषाटीका आपके तयार है किंमत १। रुपिया.

मनुस्मृति सटीक-अतिउत्तम छापके तयार है किंमत २॥ रुपया.

पुस्तक भिलनेकाठिकाना गंगाविष्णु श्रीकृष्णदास श्रीचिकेष्टेश्वरछापखाना (मुंबई.)

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ श्रीमल्लक्ष्मीवैकटेशाय नमः ॥ ॐ ॥ नमस्कृत्यशिवनाथं ल
 क्ष्मीकांतं जगद्गुरुम् ॥ भवान्नांदुंढिराजं चंद्रपाणिं च भैरवम् ॥ १ ॥ गंगां सरस्वतीं रामं वायुपुत्रं
 जितेन्द्रियम् ॥ देवदैत्यगुरुं सूर्ये वाल्मीकिं व्यासनारदौ ॥ २ ॥ अद्वैतं नंदपादाब्जं पितरं मातरं गुरु
 म् ॥ देवानृषीन् पिप्तृन् धर्मैकाशीं च हृदि भक्तितः ॥ ३ ॥ सदाशिवतनूजन्मावत्सगोत्रः स तां प्रियः ॥
 गंगाधर इति ख्यातो भगवद्भक्त किंकरः ॥ ४ ॥ नानाशास्त्राणि चालोक्य बालानां हितकाम्यया ॥
 भवसारविवेकं च कुर्वे मोहविनाशकम् ॥ ५ ॥ यस्य प्रज्ञानमात्रेण मातेव हितकारिणी ॥ बुद्धिर्वि
 कसते पुंसां सोयमाद्रियतां बुधैः ॥ ६ ॥ सुभाषितं विचित्रं च यो नोजानातिमानवः ॥ बलीवर्दस
 मोल्लोकेशो भते शृंगवर्जितः ॥ ७ ॥ रूपयौवनसंपन्नाविशालकुलसूनुवः ॥ विद्यार्ही नानाशोभं
 ते निर्गन्धाः किं शुका इव ॥ ८ ॥ विद्यां प्राप्य प्रयत्नेन धर्ममोक्षं न विंदति ॥ अर्थकामपरो नित्यं स वै
 मूढ इति श्रुतः ॥ ९ ॥ यस्य विद्यापवर्गाय परोपकृतिर्जीवितम् ॥ स साधुर्धीरइत्याहुः पंडितः कव

योमहान् ॥ १० ॥ शीलविद्याविहीनेन किंकुलेन च देहिनाम् ॥ अकुलीनोऽपि विद्वांश्चेत्पूज्यते देव
 तैः समम् ॥ ११ ॥ विद्याय शस्करिपुंसां श्रेयः संतोषदायिनी ॥ सम्यगाराधिता विद्या मोक्षदा इ
 ति मे मतिः ॥ १२ ॥ शूरभरुतविद्यश्च ज्ञानातिसेवितुम् ॥ रूपयौवनसंपन्नायानारीयानि
 कः कविः ॥ १३ ॥ दाता दोग्ध्रीसुधेनुश्च मञ्जुभाषी जितेन्द्रियः ॥ एते यत्र च तिष्ठन्ति तत्र लोके कृता
 दराः ॥ १४ ॥ कितपः किंसुखं दानं को धर्मः कस्य संपदः ॥ कः शूरः कश्च विद्वांश्च को लाभः संसृतौ म
 हान् ॥ १५ ॥ को देवः कश्च पूज्यश्च र्धरिः को बंधुरेव च ॥ शत्रुः कः किंच मित्रं च किं फलं जीवितस्य तु
 ॥ १६ ॥ भूषणं किंपवित्रं च ग्राह्यं किं दयाल्यमेव च ॥ तीर्थं किं कश्च सुज्ञश्च मूर्खः को ब्रूत तत्त्वतः ॥
 ॥ १७ ॥ ॥ इति श्रीमन्महाडकरोपनामक भगवद्भक्तिकरंगगाथारिचिंते प्रपंचसारविवेके

उपोद्घाताख्यः प्रथमोऽष्टासः ॥ १ ॥

॥ ७ ॥

॥ ७ ॥

॥ ७ ॥

॥ १ ॥

॥ क्षांतितुल्यं तपो नास्ति संतोषान्न परं सुखम् ॥ न मैत्रोऽसदृशं दानं नास्ति धर्मो दयापरः ॥ १ ॥ बा

ह्येवाभ्यन्तरेवापिदुःखउत्पादितेपरैः ॥ नकुंथतिनवाहंतिसाक्षमापरिकीर्तिता ॥ २ ॥ अनाया
सेनसंप्राप्तेयोग्येवस्तुनिसर्वदा ॥ अलंबुद्धिर्विवेकेनसंतोषःकथ्यतेबुधैः ॥ ३ ॥ परदुःखेनयोदुः
खीपरतुष्ट्यातुतुष्टिमान् ॥ निर्वैरःसर्वभूतेषुसामैत्रीपरिकीर्तिता ॥ ४ ॥ प्रियवाक्यप्रदानेनसर्व
तुष्यंतितजंतवः ॥ तस्माद्विप्र्यंसदाब्रूयाद्वचनेकिंदरिद्रता ॥ ५ ॥ परेवावंधुवर्गेवामित्रेद्वेषरि
वासदा ॥ आपन्नेरक्षितव्यंतुदयैपापरिकीर्तिता ॥ ६ ॥ प्राणायथात्मनोभीष्टाभूतानामपितेतथा
॥ आत्मौपम्येनसर्वत्रदयांकुर्वतिसाधवः ॥ ७ ॥ यस्यचित्तंद्रवीभूतंरूपयासर्वजंतुषु ॥ सध
न्यःसंसृतौपुण्यःकिंजटभस्मवल्कलैः ॥ ८ ॥ काकाःकृष्णाःशुकानीलाहंसाश्चधवलीकृताः ॥
मयूराश्चित्रितायेनवह्नेरूर्ध्वगतिःकृता ॥ ९ ॥ वायोस्तिर्यगतिर्यस्तुवृष्टेः कर्तोचपोपकः ॥ कीटा
नांचपगूनांचसमेक्षितंकिरिष्यति ॥ १० ॥ एवंनिश्चित्यसततंस्वधर्मैयोनुवर्त्तते ॥ सनरःपंडितो
लक्ष्म्याभाजनंसाधुरुच्यते ॥ ११ ॥ पठकाःपाठकाधूर्तास्तर्कवादपरायणाः ॥ सर्वव्यसनिनो

मूर्खायः क्रियायान्संप्रदितः ॥ १२ ॥ इन्द्रियाणितुसंयम्यकवत्पण्डितोजनः ॥ देशकालंब्रलं
 ज्ञात्वा सर्वकार्याणिसाधयेत् ॥ १३ ॥ कः कालः कानि मित्राणि को देशः को व्ययागमौ ॥ कश्चाहं काच
 मे शक्तिरिति चिंतयं मुहुर्मुहुः ॥ १४ ॥ एवं चिंतय मासनस्य स्वधर्मनिरतस्य च ॥ भवंति संपदः सर्वा
 गुणलुब्धाः स्वयं हिताः ॥ १५ ॥ यथा यथा हि पुरुषः क्लृप्याणे कुरुते मतिम् ॥ तथा तथास्य सर्व
 श्रीर्वधे तेनात्र संशयः ॥ १६ ॥ जितेन्द्रियः कोपहंता यश्चापत्सुनमुह्यति ॥ स शूरो धन्य इत्याहुः
 प्राणिहंता तु पापकृत् ॥ १७ ॥ कामक्रोधादिशत्रूंश्च श्रेयोमार्गे विधातकान् ॥ अज्ञात्वा प्राणिनो
 दीनान्यातयं त्यरिवुद्धितः ॥ १८ ॥ प्राणिघातकवीराश्च बहवः संति भूतले ॥ कंदर्पघातको वीरः क
 चिच्चिष्टतिवानवा ॥ १९ ॥ पंचभूतात्मके दुर्गेन वद्वारसमन्विते ॥ प्राणैर्द्रियेष्टकाबद्धे विचित्रे जी
 वनायके ॥ २० ॥ तत्र बुद्धिः कामधेनुः संतोषो बत्सुचमः ॥ कामव्याघ्रेण बलिन गृहीतौ स
 हसाच्चतौ ॥ २१ ॥ तं व्याघ्रं धेनुं हंतारं विवेकेनासिना पुमान् ॥ हंतुं नेच्छति यो मोहात्तरकं प्रतिपद्य

ते ॥ २२ ॥ यः कश्चिद्भूरराजश्च विवेकेनासिनाबलात् ॥ कामव्याघ्रं निहन्याच्चैतस्यैव मोक्षपयः पि
बेत् ॥ २३ ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिग्रस्तानां प्राणिनां वधे ॥ किं फलं शूरमूढस्य कोपं तेजहि वैरि
णं ॥ २४ ॥ यो तः शीतलया बुद्धयारंगद्विपविमुक्तया ॥ साक्षिवत्पश्यतीदं हि स विद्वान्परमः स्मृ
तः ॥ २५ ॥ न जायते त्रियते वा क्वचित्किंचित्कदाचन ॥ जगद्विवर्त्तरूपेण केवलं ब्रह्म जृम्भते ॥ २६ ॥
तद्दयाकाशमात्रस्य विनाशो देहनाशतः ॥ व्यर्थं भूतानि शोचन्ति न एव आत्मेति शंकाया ॥ २७ ॥
घटादिषु प्रनष्टेषु यथा काशमखंडितम् ॥ तथा देहेषु नष्टेषु देही नित्यमलेपकः ॥ २८ ॥ एवं येन प
रिज्ञातं हेयोपादेयमुद्भूतम् ॥ स विद्वान्विदुषां श्रेष्ठः पूर्वोक्तात्पुरुषोत्तमः ॥ २९ ॥ शून्यमापूर्णतामे
ति मृत्युरभ्यमृतायते ॥ आपत्संपदिवा भाति विद्वज्जनसमागमात् ॥ ३० ॥ सदा संतोभिर्गंत
व्यायद्यत्पुपदिशंति न ॥ या हि सैरकथास्तेषामुपदेशा भवन्ति ताः ॥ ३१ ॥ यावन्नानुग्रहः साक्षा
ज्जायते परमेश्वरात् ॥ तावन्न सद्गुरुं कश्चित्सच्छास्त्रं वापि च नोलभेत् ॥ ३२ ॥ विद्वद्भिः सह वा सश्वसं

सारिलाभउत्तमः ॥ ज्ञानंसंप्राप्यतेयस्माद्भवंधविमोचनम् ॥ ३३ ॥ केचिदुधाइतिप्राहुर्नला
 भोजीवितात्परं ॥ धनादिलाभंमन्यतेप्राकृताअपिचोत्तमम् ॥ ३४ ॥ देवनारायणंज्ञेयं
 क्षयमाणंशिवंविभुम् ॥ सएवपूज्योभक्तावातस्यविद्वांसउत्तमाः ॥ ३५ ॥ ब्राह्मणेपुचविद्वांसंपू
 ज्यंशूरंचपार्थिवे ॥ वैश्येपुधनिकंपूज्यंशूद्रेवृद्धंचधार्मिकम् ॥ ३६ ॥ योनिरुध्यात्परंवेगंकामक्रो
 धसमुद्भवम् ॥ विषयेभ्यश्चंद्रियाणिसधीरःकथ्यतेबुधैः ॥ ३७ ॥ धर्मएवमहानंबंधुःपापंशत्रुःसु
 दारुणः ॥ सद्दिवेकःसुमित्रंचभार्यावासुंदरीसती ॥ ३८ ॥ जीवितस्यफलंप्रोक्तंसर्वदाहरिकीर्त्त
 नम् ॥ प्राणिनामुपकारंचप्रेम्णावाक्कायमानसैः ॥ ३९ ॥ स्वधर्मपालनाज्जातंयशःशुद्धंमह
 चयत् ॥ तदेवभूषणंपुंसांपूतायोगिनउत्तमाः ॥ ४० ॥ संतोपःसततंग्राह्यःकृत्वाबुधुमनुत्तम
 म् ॥ विवेकंज्ञानंदंत्याज्याकुटुष्णादुःखदाऽसती ॥ ४१ ॥ च्युतादंताःसिताःकेशावाङ्निरोधःप
 देपदे ॥ पातसज्जमिमिदंदंशत्वात्तुष्णानमुंचति ॥ ४२ ॥ परैवप्रत्यगात्मनंसुखंचुध्वासुनीश्वराः॥

रमंतेसर्वदातत्रहित्वातृष्णांसुदुस्तरां ॥ ४३ ॥ भूतानामभयंदानंतपोमानसनिग्रहः ॥ बुद्धि-
 भोमहान्छाभःसत्यवाक्धर्ममुच्यते ॥ ४४ ॥ विवेकोबंधुरित्याहुर्मैत्रःसंतोषईरितः ॥ शत्रुः
 कामइतिप्रोक्तःसत्यंतीर्थंपरंस्मृतं ॥ ४५ ॥ गोत्राह्मणहितार्थतुसत्यवच्चानृतंभवेत् ॥ तत्रसत्यं
 यदिन्नूयाद्ब्रह्महाकित्विषीभवेत् ॥ ४६ ॥ संतोषस्त्रिभुकर्त्तव्यःस्वदारंभोजनेधने ॥ त्रिपुचैवनक-
 र्त्तव्योदानेचाध्यायनेजपे ॥ ४७ ॥ सत्यस्त्रायीसदापूतःसत्येसर्वप्रतिष्ठितं ॥ सत्येनलोकाना-
 म्प्रोतिपुण्यात्सत्यंसदावदेत् ॥ ४८ ॥ यदिसत्यव्रतंकुर्यात्किंतीर्थभ्रमणेनकिं ॥ दानयज्ञतपोभि-
 श्चतस्मात्सत्यव्रतीभवेत् ॥ ४९ ॥ नानृतात्पातकंकिंचिन्नसत्यात्सुकृतंपरं ॥ विवेकान्नपरोबंधु-
 रितिवेदविदोविदुः ॥ ५० ॥ भूपणंपरमंशीलंसर्वभूतोपकारकं ॥ विनाशीलंनशोभंतेरतनानिवि-
 विधानिच ॥ ५१ ॥ गांगंतोयंपवित्रंचपवित्रंरामकीर्तनं ॥ स्वाग्निवार्योयवश्चापिपवित्राःकवयो
 विदुः ॥ ५२ ॥ त्याज्योऽभिमानःसततंग्राह्योविनयएवच ॥ अहंकारोविपंचाहृविनयोऽमृतमि-

त्वयि ॥ ५३ ॥ दयाज्यादोपागुणाग्राह्याइत्येकेकुशलाविदुः ॥ प्राणिमात्रेषु सर्वेषु गुणदोषावु
 भौस्मृतौ ॥ ५४ ॥ तत्र तत्र गुणो ग्राह्यो दोषं हि त्वाहिताय वै ॥ गुणदोषौ विजानाति सर्वैः सुज्ञ इति
 स्मृतः ॥ ५५ ॥ विपादय्य मृतं ग्राह्यममेध्यादपि कांचनं ॥ नीचादप्युत्तमां विद्यां स्त्रीरत्नं दुष्कुला
 दपि ॥ ५६ ॥ कस्य दोषः कुलेनास्ति व्याधिना को न पीडितः ॥ व्यसनं केन न प्राप्तं कस्य सौख्यं नि
 रंतरं ॥ ५७ ॥ दुर्लभं भारते वर्षे जन्म प्राप्य न राधमः ॥ न करोति हरेः सेवां समूर्खः कथयते बुधैः ॥
 ॥ ५८ ॥ यस्तु ध्वार्धं परित्यज्य स्वार्धं मोहेन सर्वदा ॥ खलस्य सेवां कुरुते मूर्खराजः स उच्यते ॥
 ॥ ५९ ॥ यद्द्वंद्वं पठेन्नित्यं गूढप्रश्नोत्तरं ॥ मूढोऽपि प्राप्नुयाद्द्विप्रशस्तां धर्मभागं भवेत् ॥ ६० ॥
 इति श्रीमन्महाङ्करोपनामक भगवद्भक्तिकंकर गंगाधरचरिते प्रपंचसारविवेके गूढप्रश्नोत्तरनि
 रूपणं नाम द्वितीयाध्यायः ॥ २ ॥ ६१ ॥ ॥ ६२ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥
 अथ वक्ष्यामि सर्वेषां मानवानां हिताय वै ॥ नीतिशास्त्रं साधुमतं धर्मोऽर्थसुखदं मृदु ॥ १ ॥ त्वच्छा

दुर्जनसंसर्गभजसाधुसमागमं ॥ कुरुपुण्यमहोरात्रंस्मरनित्यमनित्यतां ॥ २ ॥ सद्भावोनास्ति
 मूर्खाणां स्थिरतानास्ति संपदाम् ॥ विदेशोनास्ति साधूनां नाशो नास्ति हि कर्मणाम् ॥ ३ ॥ उद्य
 मेन विनाराजन्नसिद्ध्यंति मनोरथाः ॥ न हि सुप्तस्य सिंहस्य निपतंति मुखे मृगाः ॥ ४ ॥ वशीकुर्या
 त्प्रयत्नेन जगच्च विविधेन च ॥ उग्रंस्तुत्यावादं देन गुरुं च विनयेन च ॥ ५ ॥ सेवया वा स्त्रियं धूर्त
 कौटिल्येन च मायया ॥ सुहृदं प्रेमभावेन मूर्खे वहु कथामृतैः ॥ ६ ॥ देवं भक्त्याऽनन्यया तु बालकं ल
 ङ्कादिना ॥ दीनं च दयया मृत्युमात्मज्ञानेन वा पुनः ॥ चित्तयोगेन विषये दोषदृष्ट्या च र्सवदा ॥
 सत्कारेणातिथिंबंधूनां र्जवेन च गोऽनलौ ॥ ८ ॥ कंठ्यनेन होमेन विध्युक्तेन मृगद्विजौ ॥ गायने
 न विचित्रेण मधुरात्रैः सदक्षिणैः ॥ ९ ॥ नात्यंत सरलैर्भाव्यं गत्वा पश्य वनस्पतीन् ॥ सरलास्तत्र छि
 द्यंते वक्रास्तिष्ठंति पादपाः ॥ १० ॥ यस्य यस्य हियो भावस्तस्य तस्य हितं तु तत् ॥ अनुप्रविश्य मेधा
 वीक्षि प्रमात्मवशं नयेत् ॥ ११ ॥ बुद्धिबोद्ध्या निशाखाणि नाबुद्धिः शास्त्रबोधिनी ॥ प्रत्यक्षे च क

तेदीयेचक्षुर्हानो न पश्यति ॥ १२ ॥ यस्य नास्ति स्वयं प्रज्ञाशास्त्रं तस्य करोति किं ॥ लोचनाभ्यां वि
 हीनस्य दर्पणं किं करिष्यति ॥ १३ ॥ न हि कश्चित्कृतं कार्यं कर्त्तारं समुपेक्षते ॥ तस्मात्सर्वपाणि का
 र्याणि सावशेषाणि कारयेत् ॥ १४ ॥ स्वजने कुरुदाक्षिण्यं दयाहीने शोष्ठस्मयं ॥ विद्वज्जने ऽवार्ज
 वं च साधौ प्रीतिं गुरौ क्षमां ॥ १५ ॥ शौर्यं कुरेत धानार्थं धूर्ततां परमेश्वरे ॥ वेदमंत्रे च विश्वासं पित्रा
 ज्ञापारिपालनम् ॥ १६ ॥ एते गुणाय स्य तस्य जातिप्राधान्यमुत्तमम् ॥ भवेच्च संपद्विपुला की
 र्तिरायुः प्रजावलम् ॥ १७ ॥ यस्मिन् देशे न सन्मानं न वृत्तिं न च साधवः ॥ न च विद्यागमः कश्चिद्वा
 सस्तत्र न कारयेत् ॥ १८ ॥ त्यजेदं कुलस्यार्थं ग्रामस्यार्थं कुलं त्यजेत् ॥ ग्रामं जनपदं स्यार्थं आ
 त्मार्थं पृथिवीं त्यजेत् ॥ १९ ॥ ज्ञातव्याः प्रपणं भृत्यावांधवाव्यसनागमे ॥ मित्रं चापि काले
 च भार्यो च विभवक्षये ॥ २० ॥ तेषु त्रायेऽपि तु भक्ताः स पितायस्तु पोषकः ॥ तन्मित्रं यत्र विश्वासः
 सा भार्यो यत्र निर्वृत्तिः ॥ २१ ॥ परोक्षे कार्यं हन्तारं प्रत्यक्षे प्रियवादिनम् ॥ वर्जयेत्तादृशं मित्रं विप

कुंभंपयोमुखम् ॥ २२ ॥ सुलभाः पुरुषाराजान्द्रव्यार्थे प्रियवादिनः ॥ अप्रियस्य च पथ्यस्य च
 काश्चोताचदुर्लभः ॥ २३ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणामस्यैकोपिन विद्यते ॥ अजागलस्तनस्येव त
 स्य जन्म निरर्थकम् ॥ २४ ॥ दुर्जनस्तु परित्याज्यः सर्वानर्थस्य कारणम् ॥ वाक्यहालाहलेनैव
 लोकानां ध्वंसकोधमः ॥ २५ ॥ खलानां कंटकानां च द्विविधेव प्रतिक्रिया ॥ उपानन्मुखभंगो वादू
 रतो वा विसर्जनम् ॥ २६ ॥ विद्याकुलंच धर्मचलज्जां हित्वा भ्रमं तिथे ॥ धनाद्यर्थे तु ते मूढाः पतंति
 नरके ध्रुवम् ॥ २७ ॥ अन्यायव्ययकर्त्ता च अनाथकलहप्रियः ॥ सर्वभक्षी कुचैली च हास्यमिश्रित
 भाषणः ॥ २८ ॥ उदयास्तमये शायी सदादंतमलान्वितः ॥ एकांतगः पापरतिर्गृहगुह्यप्रकाशकः
 ॥ २९ ॥ स्वादन्त्रजन्ध्रभिः क्रीडन् वन्हिपादेन संस्पृशन् ॥ चरणौ धूपयन् पुष्पं मस्तके स्थापयन् मु
 द्रा ॥ ३० ॥ निंदन् तस्त्वधर्मान् प्रीतिं च परधर्मे प्रुधारयन् ॥ पित्रादीनवमन्यन् वैभार्यो संभावयन् पु
 नः ॥ ३१ ॥ सहसोच्चैर्विजल्पन् सन्नात्मानं सर्वदास्तुवन् ॥ अजीर्णे भोजनं कुर्वन्नन्यायेन धनार्ज

नं ॥ ३२ विश्वासं दुर्जनानां च वृथा वेहादिवेष्टनम् ॥ अस्थाने हर्षकोपौ च गुर्वग्रे प्रौढभाषणम् ॥
 ॥ ३३ ॥ शौचादिकं शुचिस्थानेयांचि लोके विराजते ॥ सनरो गर्दभः प्रोक्तो मूढः पापी मुदुःखभाक् ॥
 ॥ ३४ ॥ अनृतं साहसं मायामूर्खत्वमतिलोभता ॥ अशौचं निर्दयत्वं च स्त्रीणां दोषाः स्वभावजाः ॥
 ॥ ३५ ॥ मातापिता च शत्रुः स्याद्वाभ्यां बालो न पाठितः ॥ न शोभते सभायां हि हंसमव्येव को यथा ॥
 ॥ ३६ ॥ लालयेत्पंचवर्षाणि दशवर्षाणि ताडयेत् ॥ प्राप्तं तु पोडशवर्षं पुत्रं मित्रवदाचरेत् ॥ ३७ ॥
 लालनाद्ब्रह्मवोदोपास्ताडनाद्ब्रह्मवोगुणाः ॥ तस्मात्पुत्रं च शिष्यं च ताडयेन्न तु लालयेत् ॥ ३८ ॥ परं
 न्न परस्त्वं च परशय्यां परस्त्रियाम् ॥ परवेदमनिवासं च दूरतः परिवर्जयेत् ॥ ३९ ॥ उत्तमस्यापि वर्णे
 स्य नीचोऽपि गृहमागतः ॥ तस्य मान्यः स हि क्षेयः सर्वस्याभ्यागतो गुरुः ॥ ४० ॥ जनिता चोपनीता च
 यः सुविद्यां प्रयच्छति ॥ अन्नदाता भयतापं चैते पितरः स्मृताः ॥ ४१ ॥ राजपत्नी गुरुपत्नी मित्रप
 त्नी तथा सती ॥ पत्नी भता च पूज्या हि सर्वास्ता मातरः स्मृताः ॥ ४२ ॥ वेदवेदांगतत्त्वज्ञोजपज्ञो

मपरायणः ॥ आशीर्वादपरो नित्यमेपयोग्यः पुरोहितः ॥ ४३ ॥ मेधावीमदुभाषीचपरचित्तोप
लक्षकः ॥ धीरोयथोक्तधादीचयः सदूतोविधीयते ॥ ४४ ॥ त्यजेत्स्वामिनमत्युग्रमत्युग्रात्कृप
णंत्यजेत् ॥ कृपणादिविशेषज्ञतस्माच्चकृतनाशनम् ॥ ४५ ॥ विप्राग्न्योर्विप्रयोर्वोषिदंपत्योः स्वा
मिभृत्ययोः ॥ अंतरालेन गंतव्यं हरस्य वृषभस्य च ॥ ४६ ॥ नात्युच्चं मेरुशिखरं नातिनीचं रसात
लम् ॥ व्यवसायसहायस्य नातिदूरं महोदधिः ॥ ४७ ॥ सत्कुले योजयेत्कन्यापुत्रं विद्यासु योज
येत् ॥ व्यसने योजयेच्छत्रुमिष्टं धर्मे नियोजयेत् ॥ ४८ ॥ वस्त्रहीनमलंकारं घृतहीनं च भोजनम् ॥
स्वरहीनं गायनं च भावहीनं च मैथुनम् ॥ ४९ ॥ विरक्तस्य तृणं भार्या शूरस्य मरणं तृणम् ॥ तृणं ब्र
ह्मविदः स्वर्गो निस्पृहस्य तृणं जगत् ॥ ५० ॥ लक्ष्मीर्लक्षणहीने च कुलहीने सरस्वती ॥ कुपात्रे र
मते नारी गिरौ वर्षति माधवः ॥ ५१ ॥ यस्यार्थस्तस्य मित्रा मियस्यार्थस्तस्य वांधवाः ॥ यस्यार्थः
स पुमान् लोके यस्यार्थः स च पंडितः ॥ ५२ ॥ अनभ्यासे विपंशास्त्रमर्जीर्णे भोजनं विषम् ॥ विपं

वाक्यंदरिद्रस्यवृद्धस्यतरुणीविषम् ॥ ५३ ॥ आज्ञाभंगेनरद्राणांविप्राणामानखंडनम् ॥ पृथु
 कशय्याचनारीणामशस्त्रवधमुच्यते ॥ ५४ ॥ पुस्तकेषुचयाविद्यापरहस्तेषुयद्धनम् ॥ उत्पन्नेषु
 चकार्येषुनसाविद्यानतद्धनम् ॥ ५५ ॥ संसारतापदग्धानांत्रयोविभ्रांतिहेतवः ॥ अपत्यंचकल
 त्रंचसतासंगतिरेवच ॥ ५६ ॥ दुर्जनःपरिहर्तव्योविद्ययालंकृतोपिच ॥ मणिनाभूपितःसर्पःकिम
 सौनभयंकरः ॥ ५७ ॥ वृश्चिकस्यविगुंष्टेषुभुजंगस्यापितन्मुखे ॥ अहोखलभुजंगस्यआपादत
 लमस्तकम् ॥ ५८ ॥ मुखंपद्मदलाकारंवाचाचंदनशीतला ॥ तदयंकर्चरीयुक्तंत्रिविधंधूर्तलक्ष
 णम् ॥ ५९ ॥ अग्निदग्धंजलेमग्नंहतंतस्करपार्थिवैः ॥ तत्सर्वंपरलोकाययद्वैक्लव्यंनभापते ॥
 ॥ ६० ॥ गजमंचद्विजंनष्टंवृषभंकाममोहितम् ॥ अंतःपुरगतंराजंदूरतःपरिवर्जयेत् ॥ ६१ ॥
 बालार्कंप्रेतधूमंचवृद्धास्त्रीपत्वलोदकम् ॥ आयुःक्षयकरंनित्यंरात्रौचदधिभोजनम् ॥ ६२ ॥ वृ
 द्धार्कंहोमधूमंचवालास्त्रीनिक्षोदकम् ॥ आयुष्यंचधेततस्पररात्रौचक्षारभोजनम् ॥ ६३ ॥ अ

जारजः खरजस्तथासंमर्जनीरजः ॥ दीपमंचकयोश्छायाहंतिपुण्यपुराकृतम् ॥ ६४ ॥ शतेन
 सहयानेनगच्छंतमनुगच्छति ॥ प्राक्तनबंधनकर्मकोन्यथाकर्तुमिच्छति ॥ ६५ ॥ अवश्यंभाविनोभा
 वाभवंतिमहतामपि ॥ नम्रत्वंनीलकंठस्यमहाहिंशयनंहरेः ॥ ६६ ॥ अवश्यंभाविभावानांप्रति
 कारोभवेद्यदि ॥ तदादुःखैर्नेलिष्येयुर्नेलरामपुधिष्ठिराः ॥ ६७ ॥ यौवनंधनसंपत्तिःप्रभुत्वमविव
 कता ॥ एकैकमध्यनर्यायिकिमुयत्रचतुष्टयम् ॥ ६८ ॥ एकोदरसमुत्पन्नाएकनक्षत्रसंभवाः ॥ न
 भवंतिसमंशीलायथावदरिंकटकाः ॥ ६९ ॥ एकोपिगुणवान्पुत्रोमानिर्गुणशतंभवेत् ॥ एकश्च
 द्रस्तमोहंतिनचताराःसहस्रशः ॥ ७० ॥ यस्यपुत्रोनविद्यावान्नशूरोनचपंडितः॥ अंधकारंकुलं
 तस्यनष्टंचंद्रवशर्वरी ॥ ७१ ॥ सेवितव्योमहावृक्षोफलछायासमन्वितः ॥ यदिदैवात्फलंनास्ति
 छायाेकननिवारिता ॥ ७२ ॥ यद्ददासिविशिष्टेभ्योयच्चाश्रासिदिनेदिने ॥ तत्तेवित्तमहंमन्ये
 शोपमन्यस्यरक्षसि ॥ ७३ ॥ आयासशतलब्धस्यप्राणैर्भयोपिगरीयसः ॥ गतिरैकवचित्तस्यदा

नमन्याविपत्तयः ॥ ७४ ॥ जीवंतोपिमृताः सप्त रूपणो निंदितः सदा ॥ दीरद्रोव्यधितोमू
 खैः प्रवासीनीचसेवकः ॥ ७५ ॥ येषां विद्यानतपो न दानं चापि शीलं न धनं न धर्मः ॥ ते मृत्युलो
 के भुवि भारभूता मनुष्यरूपेण मृगाश्चरन्ति ॥ ७६ ॥ त्यजन्ति मित्राणि धनैर्विहीनं पुत्राश्च दाराश्च
 सहो वराश्च ॥ तमर्थं वन्तं पुरुषं श्रयंति बंधुहिं लोके पुरुषस्य चार्थः ॥ ७७ ॥ वरं न राज्यं न कुराजराज्यं वरं
 न रामानकुरामरामा ॥ वरं न पुत्रो न कुपुत्र पुत्रो वरं न शिष्यो न कुशिष्य शिष्यः ॥ ७८ ॥ कुराजराज्ये
 न कुतः प्रजासुखं कुरामरामापतिनिर्वृत्तिः कथम् ॥ कुपुत्रपुत्री बहुशोकमानसः कुशिष्यमध्यापय
 तः कुतो यशः ॥ ७९ ॥ विद्यातपः शीलगुणान्विता ये सुदुर्लभं भारतवर्षजन्म ॥ संप्राप्य धर्मनभ
 जंति वृद्धं धनेन ते मूढतरो हि नूनम् ॥ ८० ॥ पुष्टं नृदेहं बहुपुण्यलभ्यं लब्ध्वापि हित्वा सुखदं चराम मू
 षं ॥ वहंति मूढा जलपूर्णकुंभान् दारूणि पापाण वरान् मुखात्तये ॥ ८१ ॥ कृत्वा विशालं तिलकं लला
 टे कंठे च मालां करदभं वृंदान् ॥ निदति साधून् धनिकान् भजंति ते मूढा सिद्धान् रंकं प्रयांति ॥ ८२ ॥

विद्याविहीनं पशुतुल्यभावं कठोरचिन्तं कृपणं तथापि ॥ स्तुवंति मूढा धनकाम्ययाहानेन देवदेवं धन
 दं दयालुम् ॥ ८३ ॥ यस्यास्ति विचिन्तनः कुलीनः संपंडितः स श्रुतवान् गुणज्ञः ॥ स एव वक्ता स च द
 र्शनीयः सर्वगुणाः कांचनमाश्रयंति ॥ ८४ ॥ बहंति भारं बहुपुस्तकानां हित्वा शिखासूत्रदयादिकं
 च ॥ भवंति धूर्तान् प्रति तत्त्ववार्त्तासिनो भांतिकलौ विमूढाः ॥ ८५ ॥ भोगानभुक्ता वयमेव
 भुक्तास्तपोनतसं वयमेव तप्ताः ॥ कालो नयातो वयमेव यातास्तृष्णानज्जीर्णा वयमेव जीर्णाः ॥ ८६ ॥
 अर्थगमो नित्यमरोगिता च प्रिया च भार्या प्रियवादिनी च ॥ वश्यश्च पुत्रो र्थकरी च विद्या पद् जीवलो
 कस्य सुखानितात ॥ ८७ ॥ एकं हि च क्षुरमलं सहजो विवेको विद्वद्भिरवसहसं वसति द्वितीयं ॥ ए
 तद्व्यं भुवि नयस्य स तत्त्वतोऽथस्तस्यापमार्गचलेन वदकोपराधः ॥ ८८ ॥ आकोपितोऽपि सुजनो न
 वदत्यवाच्यं निष्पीडितोऽपि मधुरं स्रवती शुद्धं ॥ नीचो जनो गुणशतैरपि सेव्यमानो हास्येन यद्वद
 तितत्कलहेभ्यवाच्यम् ॥ ८९ ॥ नैवाकृतिः फलति नैव कुलं न शीलं विद्या न चापि न च यत्नकृता

पिसेवा ॥ भाग्यानिपूर्वतपसापरिसंचितानिकालेफलंतिपुरुषस्ययथैववृक्षाः ॥ ९० ॥ आपत्का
 लैवैश्यवृत्तिंक्षात्रवृत्तिमथापिवा ॥ अयाज्ययाजनंवापिनिदिताञ्चप्रतिग्रहम् ॥ ९१ ॥ कृत्वारक्षे
 त्स्वमात्मानंनश्वरुत्पाकदाचन ॥ सेवयाजायतेगृध्रः पुण्यंनश्यतितत्क्षणात् ॥ ९२ ॥ सेवया
 धनमिच्छद्भिःसेवकैःपदयकिंकृतम् ॥ यत्स्वातंत्र्यंशरीरस्यमूढैस्तदपिहारितम् ॥ ९३ ॥ प्रणम
 द्युन्नतिहेतोजर्विनेहेतोर्विमुंचतिप्राणान् ॥ दुस्वीयतिसुखहेतोःकोमूर्खःसेवकादन्यः ॥ ९४ ॥
 मौनान्मूकोभाषणाच्चधूर्तोवाजल्पकस्तथा ॥ पार्श्ववर्तीचघृष्टःस्यादप्रगतभश्चदूरतः ॥ ९५ ॥
 क्षात्याभीरुःकोपयुक्तोमूर्खःसेवकउच्यते ॥ रूपवांश्चभवेज्जारःसेवाधर्मोतिदुर्गमः ॥ ९६ ॥ हि
 वसेनैवतत्कुर्याद्येनरात्रौसुखंस्वपेत् ॥ अष्टमासेनतत्कुर्याद्येनवर्षाःसुखंव्रजेत् ॥ ९७ ॥ ब्रह्मवः
 स्मृतिकर्त्तारोवेदाश्चापिमतानिच ॥ तथापिपंथाविज्ञेयोयोनिशिष्टैर्विर्गाहितः ॥ ९८ ॥ यद्यपि
 स्यात्स्वयंब्रह्मात्रैलोक्याकर्षणक्षमः ॥ तथापिलौकिकाचारंमनसापिनलंयेत् ॥ ९९ ॥ सम

याचारिकोधर्मोजातिदेशकुलोद्भवः ॥ ग्रामाचारःपरिग्राह्यस्तत्रतत्रयथोदितः ॥ १०० ॥ गंगा
स्नानंवेदपाठोविप्रप्रजात्मचिंतनम् ॥ स्मरणंवासुदेवस्यप्रशस्तंधर्मलक्षणम् ॥ १ ॥ सभावान
प्रवेष्टव्यावक्तव्यंवात्सल्यंजसम् ॥ अद्भुतंविद्भुतंवापिनरोभवतिकिल्बिषी ॥ २ ॥ सासभायत्र
शुद्धःस्यात्सत्यवाक्शुद्ध उच्यते ॥ सत्यमुक्तंयथादृष्टंसर्वभूतहितंतुयत् ॥ ३ ॥ विद्वत्त्वंचनृपत्वं
चनैवतुल्यंकदाचन ॥ नृपत्वंक्षीयतेसद्योविद्वत्त्वंनकदाचन ॥ ४ ॥ गुणैरुत्तुंगतांयातिनोच्चैरास
नसंस्थितः ॥ प्राप्तादशिखरस्योपिकाकःकिंगरुडायते ॥ ५ ॥ विद्वानेवहिजानातिविद्वज्जनप
रिश्रमम् ॥ नहिवंध्याविजानातिगुर्वीप्रसववेदनाम् ॥ ६ ॥ तूणादपिलघुस्तूलस्तूलादपिचयाच
कः ॥ वायुनाकिंननीतोसौमामयंयाचायिष्यति ॥ ७ ॥ काकानाहूयतेकाकोयाचकोनतुयाच
कान् ॥ काकयाचकयोर्मध्येवरःकाकोनयाचकः ॥ ८ ॥ कर्मोयत्तंफलंपुंसांबुद्धिःकर्मोनुसारि
णी ॥ तथापिसुधियाभाव्यंमुविचार्यैवकुर्वता॥९॥आलस्योहिमनुग्याणांशरीरस्योमहान्निपुः॥

नास्त्युद्यमसमोर्बंधुः कृत्वायं नावसीदिति ॥ ११० ॥ पंचमेहनिपेष्टे वाशकं पचति स्वेष्टहे ॥ अ
 नृणां चाप्रवासी च सवारिचरमोदते ॥ ११ ॥ गायत्रीजपमात्रेण पूज्यो विप्रः सुयंत्रितः ॥ आचा
 रहीनो न तथा वेदशास्त्रविशारदः ॥ १२ ॥ अनुष्ठितं तु यद्वैक्लृपिभिर्यदनुष्ठितम् ॥ नानुष्ठेयं
 मनुष्यैस्तत्तदुक्तं कर्म आचरेत् ॥ १३ ॥ यावत्स्वस्यं शरीरं च यावद्विद्रियपाटवम् ॥ यावन्नक्षीयते
 चायुस्तावद्धर्मसमाश्रयेत् ॥ १४ ॥ अधो यः पश्यतः कस्य महिमानोपजायते ॥ उपर्युपरि पश्यं
 तः सर्व एव दरिद्रिणः ॥ १५ ॥ जीर्णमन्नं प्रशंसंति भार्या च गतयौवनाम् ॥ शूरं विजितसंग्रामं पारं
 गततपस्विनम् ॥ १६ ॥ केचिद्देवात्स्वभावाच्च कालात्पुरुषकारतः ॥ संयोगे फलमिच्छंति केचि
 त्कुशलबुद्धयः ॥ १७ ॥ हिरण्यभूमिलाभेभ्यो मित्रलब्धिर्वेरायतः ॥ अतो यते तत्तत्प्राप्तौ रक्षेत्सत्यं
 समाहितः ॥ १८ ॥ न मित्रे वंचनं कुर्यात् कुमतिर्वाकदाचन ॥ नराणां सर्वदुःखानि हीयंते मित्रदर्श
 नात् ॥ १९ ॥ यो दंष्ट्र्या नृद्वये द्राजा सम्यग्वध्यां श्रयातयेत् ॥ इष्टं स्यात्कतुभिस्तेन समाप्तवरवक्षिणैः

॥ १२० ॥ धिगुदंडोधनदंडोवावधोनिर्योपणंतथा ॥ योग्याव्यस्ताःसमस्तावाह्यपराधवशादिमे ॥
 ॥ २१ ॥ ज्ञात्वापराधदेशचकालंबलमथापिवा ॥ वयःकर्मचविचंचदंडं दंड्येपुपातयेत् ॥ २२ ॥
 चत्वारोवेदधर्मज्ञाःपर्यैविद्यमेववा ॥ साब्रूतेयंसधर्मःस्थादेकोवाध्यात्मवित्तमः ॥ २३ ॥ एकं
 नापिसुवृक्षेणविदुषानृकुलंबनम् ॥ उपकारं करोत्येवनचमूर्खैः कृपादैपैः ॥ २४ ॥ वरंपर्वतदुर्गेषु भ्रां
 तंवनचरैः सह ॥ नोमूर्खजनसंपर्कः सुरेन्द्रभवनेष्वपि ॥ २५ ॥ दंभं ब्रूते व्रतरुचौशूरेनिर्वृणतांतथा
 ॥ प्रियालापिनिदैन्यं चरुजौविमतितांपराम् ॥ २६ ॥ धूर्ततावक्तरिप्राज्ञेदौष्ट्यं गुणिषु सर्वदा ॥
 हीनत्वं मन्यतेमूर्खोऽश्रुगांस्तोतिस्वकर्मच ॥ २७ ॥ मुनेरपिवनस्थस्य स्वानिकर्मणि कुर्वतः ॥
 जायतेस्यत्रयः पक्षामित्रोदासीनशत्रवः ॥ २८ ॥ गुर्वोभवतिचारंभेक्षपिणीचक्रमेणतु ॥ दिन
 छायेवमैत्रीचखलानानंतथासताम् ॥ २९ ॥ एकस्यमानवाः सर्वेकरिष्यंतिस्तुतिं यथा ॥ ईश्व
 रोपितथाकर्मकर्तुं नक्षमतेपुनः ॥ १३० ॥ विपरीतं यदादिवंजायतेसुधियामपि ॥ भवंतिनिष्फ

लाःसर्वाःशुचीनांसक्रियास्तदा ॥ ३३ ॥ पतितोपिकराघातैरुत्पत्तत्येवंकंदुकः ॥ प्रायेणसाधु-
 तानानस्थायिन्योविपत्तयः ॥ ३२ ॥ मालतीकुसुमस्येवद्वेगतीढमहात्मनः ॥ मूर्ध्निवासर्व-
 लोकस्वशीर्यतेवनएववा ॥ ३३ ॥ कीटोपिसुमनःसंगादरोहति सताक्षिरः ॥ अश्मापियातिदे-
 वत्वंमहद्भिःसुप्रतिष्ठितः ॥ ३४ ॥ आयासःक्रियतांगेपापद्वारिणिवारिणि ॥ स्ननमध्येतरु-
 ण्यावामनोहारिणिहारिणि ॥ ३५ ॥ नामृतंनविषंकिंचिदेकामुच्छान्तिर्विनी ॥ सैवामृतल-
 तारकाविरक्ताविषवह्वरी ॥ ३६ ॥ गुरुरात्मवतांशास्ताराजाशास्तादुरात्मनाम् ॥ अथप्रछन्न-
 पापानांशास्तौवैवस्वतोयमः ॥ ३७ ॥ पंचभूतानितिष्ठतिसाक्षिणः सर्वकर्मणाम् ॥ तस्मात्पा-
 पंनकर्तव्यमनागपिचदुःखदम् ॥ ३८ ॥ स्तुवंतुलोकानिदंतुलक्ष्मीस्तिष्ठतुवानवा ॥ अद्वै-
 वभूयान्मरणंधीरोधर्मनतुल्यजेत् ॥ ३९ ॥ धर्मात्संजायतेभीष्टवेदोक्ताष्ट्रैयउत्तमम् ॥ अतःका-
 शींसमाश्रित्यपुण्यदांयर्ममाचरेत् ॥ १४० ॥ वरंकाशीपुरीवातोमासोपवसनादिभिः ॥ नान्य

त्रदुःखदं राज्यं समृद्धं नरकोद्भवम् ॥ ४१ ॥ मूढं विना हि काश्यां विवासः कस्य नरोचेते ॥ देवो देवी स
 तां संगो गंगाभुक्तिः परागतिः ॥ ४२ ॥ काश्यां वासः सतां संगो गंगां भः शिवपूजनम् ॥ असरे खलु
 संसारे सारमेतच्च तुष्टयम् ॥ ४३ ॥ स्नातव्यं जाह्नवीतोये द्रष्टव्यः कमलापतिः ॥ भोक्तव्यं तस्य
 नैवेद्यं वस्तव्यं काशिकापुरे ॥ ४४ ॥ इत्येवं चिंतयन्नित्यंत्यत्कादुर्जनसंगतिम् ॥ धर्मार्थकाममोक्षेषु
 सर्वत्र कुशली भवेत् ॥ ४५ ॥ अज्ञानतमसां धानां भ्रातानामल्पचेतसाम् ॥ नीतिशास्त्रप्रदीपोयं
 धार्यः सन्मार्गबोधकः ॥ ४६ ॥ इति श्रीमन्महाडकरोपनामकभगवत्किंकरगंगाधरविरचि
 तं प्रपंचसारविवेके नीतिमार्गनिरूपणं नाम तृतीयोऽध्यासः समाप्तः ॥ ३ ॥ ॥ ४७ ॥
 ॥ अथ वक्ष्यामि सर्वपापिनां धोरातनाः ॥ यासां हि श्रवणादेव पापबुद्धिर्न जायते ॥ १ ॥ तत
 बालुकनामाख्यो निरयः पट्टविधः स्मृतः ॥ तथैव चांधतामिस्रः क्रकचो ह्यर्गलाभिधः ॥ २ ॥
 कूटशाल्मलिनामा चरकपूयस्तथैव च ॥ कुंभीपाकश्च सप्तैते नरकाधोरादर्शनाः ॥ ३ ॥ क्रंदंते पा

पिनोपत्रदुःखिताश्च स्वकर्मभिः ॥ स्वमांसभोजनं नित्यं वह्निज्वालाप्रवेशनम् ॥ ४ ॥ शिलावृष्टिः शस्त्रवृष्टिः पयणं कंडुनंतथा ॥ क्षारोदमूत्रपानं च तत्तायः पीडभक्षणम् ॥ ५ ॥ पुरीपलेपनं नित्यं पुरीपस्य च भोजनम् ॥ अंगारशयनं चैव तथा पापापाणधारणम् ॥ ६ ॥ बहुभिः काष्ठयंत्रैश्च कर्षणं छेदनंतथा ॥ गजदंतप्रहरणं नानासर्पविंशनम् ॥ ७ ॥ वृश्चैकर्मूषैकैश्चैव क्रूरचैः पीडनं महत् ॥ पापिनां च यथापापं जायते चिरकालतः ॥ ८ ॥ अभक्षभक्षकानि दापरदारूरताश्च ये ॥ ताव्यमाना बह्वमानाः क्रंदन्ते भैरवान्स्वरान् ॥ ९ ॥ हस्तद्विः क्रियते कर्मरुदद्विः पुरिपच्यते ॥ अवश्यमेव भोक्तव्यं कृतं कर्म शुभाशुभम् ॥ १० ॥ यद्यदंगेन यत्पापं तत्तदंगं, स्य पीडनम् ॥ सूचीप्रक्षेपणं च वने त्रयोमुखसंधिषु ॥ ११ ॥ धनयौवनमत्तानां पूज्यदाराभिषासिनाम् ॥ वेददेवगुरुग्राहनिंदकानां तथैव च ॥ १२ ॥ शिश्ने च नृपणे तेषां बहुभारस्य बंधनम् ॥ जिह्वाध्वजस्य विछेदं पानं लाक्षारसस्य च ॥ १३ ॥ नयनं तत्र चायाति सहायार्थं तथा पिता ॥ न माता नृष्वभि मंत्रचं ध्रुवोऽसुरकृतं विना ॥

॥ १४ ॥ अनिष्टमिष्टमिश्रंचित्रिविधं कर्मणः फलं ॥ भवत्यत्यागिनाप्रित्यनतुसन्ध्यासिनाक्वचित् ॥
॥ १५ ॥ तत्रानिष्टं नारकित्वमिष्टं देवत्वमेव च ॥ मानवत्वं च मिश्रं हि बंधकं चिपयेषिणां ॥ १६ ॥
ब्रह्महत्यासुरापानं स्तेयं गुर्वेगनागमः ॥ महान्तिपातकान्याहुस्तत्संगश्चापि पंचमं ॥ १७ ॥ गवां
तृष्णाभिभूतानां पानार्थमभिधावतां ॥ ब्राह्मणानां चांतरायः स भवे ब्रह्महातकः ॥ १८ ॥ अनधी
त्य च शास्त्राणि शास्त्रार्थवक्तियो द्विजान् ॥ समाहूय न दत्ते च ब्रह्महासनिगद्यते ॥ १९ ॥ गुरुणा
मध्यधिके पोषेदनिंदासुहृद्वधः ॥ ब्रह्महत्यासमं ज्ञेयमधीतस्य च नारं ॥ २० ॥ निषिद्धभक्षणं
जैह्नमुत्कर्षे च वचो नृतं ॥ रजस्वलामुखास्वादः सुरापानं समानितु ॥ २१ ॥ अश्वरत्नसुगंधादि
स्त्रीधेनुहरणं तथा ॥ ताम्रायस्त्रपुकांस्यानां स्वर्णस्तेयसमन्वितं ॥ २२ ॥ सखिभार्याकुमारीपुस्व
योनिष्वंत्यजासुच ॥ स्वगोत्रासुसुतस्त्रीपुगुरुतल्पसमं स्मृतम् ॥ २३ ॥ पितृमातृसुतत्यागस्तडा
गारामविक्रयः ॥ हीनदक्षिणयाजित्वं कृतविक्रयणं तथा ॥ २४ ॥ स्वाध्यायाग्निमुतत्यागो बांध